

När en förälder döms till fängelse

Vilka är effekterna på barnens
livschanser?

Will Dobbie

Hans Grönqvist

Susan Niknami

Mårten Palme

Mikael Priks

När en förälder döms till fängelse

Vilka är effekterna på barnens livschanser?^a

av

Will Dobbie^b Hans Grönqvist^c Susan Niknami^d Mårten Palme^e Mikael Priks^f

2019-10-10

Sammanfattning

Denna rapport undersöker hur barn i Sverige påverkas av att en av deras föräldrar döms till fängelse. För att särskilja effekten av fängelsedomar från andra riskfaktorer i barnens uppväxtmiljö jämförs barn med liknande förutsättningar, men vars åtalade föräldrar genom slumpen tilldelas antingen en strängare eller en mer tolerant rotel, och därmed har olika sannolikhet att dömas till fängelse. Resultaten visar att barn vars föräldrar dömdes till fängelse själva löper en ökad risk att lagföras för brott under tonåren, samt att deras studieresultat försämras och inträde på arbetsmarknaden försvåras, jämfört med barn vars föräldrar inte dömdes till fängelse. Effekterna är koncentrerade bland barn från de socioekonomiskt mest missgynnade familjerna. Dessa resultat tyder på att fängelsedomar mot föräldrar med små barn kan försämra livschanserna för redan utsatta barn.

---

^a Denna rapport är en förkortad version av ”The intergenerational effects of parental incarceration”, IFAU Working Paper 2019:24. Vi är tacksamma för kommentarer från seminariedeltagare vid NBER Summer Institute 2017, Tinbergen Institute, Uppsala universitet, Stockholms universitet, Universitetet i Glasgow, the Transatlantic Meeting in the Economics of Crime (London). Ann-Sofie Arvidsson, Malcolm Pettersson och flera andra bidrog med ovärderlig hjälp för projektet genom sina svar på våra frågor rörande den institutionella kontexten. Vi tackar också August Torngren Wartin samt en rad forskningsassistenter för värdefull hjälp. Finansiering för detta projekt tillhandahölls av FORTE och Handelsbankens forskningsstiftelser.

^b Harvard Kennedy School and NBER. E-mail: will_dobbie@hks.harvard.edu

^c Uppsala University and IFAU. E-mail: hans.gronqvist@nek.uu.se

^d Stockholm University. E-mail: susan.niknami@sofi.su.se

^e Stockholm University. E-mail: marten.palme@ne.su.se

^f Stockholm University. E-mail: mikael.priks@ne.su.se

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Det svenska straffrättssystemet och lottningen av mål till rotlar.....	5
3	Data.....	7
4	Metod.....	9
5	Resultat.....	11
6	Sammanfattning och diskussion.....	16
	Referenser.....	18

1 Inledning

I Sverige har varje år ungefär 8 000 barn och ungdomar minst en förälder i fängelse. Även om denna siffra varit relativt konstant i Sverige under en längre period har andelen barn med föräldrar i fängelse ökat i många andra länder. I exempelvis USA har andelen barn vars pappa sitter i fängelse under en given dag nästintill fördubblats under de senaste tjugofem åren. Sannolikheten att fattiga barn växer upp med en förälder i fängelse är särskilt hög. I Sverige har omkring vart tjugonde barn till låginkomsttagare någon gång under sin barndom haft en förälder i fängelse. Motsvarande siffra bland alla barn är vart femtionde.

Mot bakgrund av detta har det uppstått en långvarig debatt om effekterna av föräldrars fängelsevistelser på barns livschanser. Det är känt att barn som växer upp med en förälder som sitter i fängelse lyckas sämre än barn utan någon förälder i fängelse med avseende på en mängd olika utfall (se t.ex. Johnson 2009; Murray, Farrington och Sekol 2012). Befintliga studier har emellertid inte lyckats separera effekterna av föräldrars fängelsevistelser från andra riskfaktorer som att växa upp i en instabil hemmiljö, gå i en sämre skola, eller att växa upp i ett område med hög brottslighet (t.ex. Wildeman och Western 2010). Det direkta orsakssambandet mellan att en förälder hamnar i fängelse och barns utfall, efter att hänsyn tagits till bakomliggande riskfaktorer, är dessutom oklart rent teoretiskt, eftersom att avlägsnandet av en kriminell förälder från hemmiljön genom fängelse skulle kunna förbättra barnens utfall (t.ex. Billings 2018).

I den här rapporten skattar vi de kausala effekterna av att döma föräldrar till fängelse på deras barns livschanser som exempelvis framgång i skolan eller på arbetsmarknaden. Svenska registerdata gör det möjligt för oss att undersöka effekterna av föräldrars fängelsedomar för barn som var mellan 3 och 14 år vid tidpunkten för rättegången. Detta är en kritisk period i ett barns liv där det är rimligt att tro att barnen är särskilt känsliga för chocker i hemmiljön (t.ex. Carneiro m.fl. 2015). Vi kan i våra data följa barnen till vuxen ålder och observerar ett brett spektrum av utfall, inklusive mått på tonårskriminalitet, slutförd gymnasieutbildning, samt inkomst och sysselsättning tidigt i vuxenlivet. Eftersom barn vars föräldrar döms till fängelse kan ha en problematisk uppväxtmiljö även i andra avseenden använder vi en metod som gör det möjligt att särskilja effekten av en fängelsedom från andra riskfaktorer. Genom att studera jämförbara fall som lottats till rotlar som skiljer sig något åt i benägenheten att döma till fängelse, kan vi isolera orsakssambandet mellan att ha en förälder i fängelse och barns utfall.

Resultaten visar att barn vars åtalade föräldrar tilldelas strängare rotlar, och därmed i högre utsträckning döms till fängelse, har en ökad risk för tonårskriminalitet, klarar sig sämre i skolan och har sämre chanser på arbetsmarknaden i

vuxen ålder. De negativa effekterna på barnen drivs av de socioekonomiskt mest missgynnade föräldrarna. Det finns också tecken på att de negativa effekterna är starkare bland barn vars mamma döms till fängelse jämfört med barn vars pappa döms. Resultaten innebär alltså att fängelsedomar mot föräldrar med små barn riskerar att öka överföringen av fattigdom och kriminellt beteende mellan generationerna (dvs. försämra den sociala rörligheten) i redan socioekonomiskt utsatta grupper.

Våra resultat bidrar till en forskningslitteratur som skattar effekterna av föräldrars fängelsedomar på barns utfall (se Wildeman och Western 2010 och Murray, Farrington och Sekol 2012). Föräldrars fängelsestraff har tidigare kopplats till barns akademiska motgångar (t.ex. Foster och Hagan 2007; Cho 2009a, b), spädbarnsdödlighet (t.ex. Wildeman m.fl. 2014), beteendemässiga och mentala hälsoproblem (t.ex. Murray och Farrington 2005; Wildeman 2010) och kriminellt beteende (t.ex. Johnson 2009; Hjalmarsson och Lindquist 2012, 2013). Fyra nyligen publicerade studier går bortom dessa korrelationer i syfte att skatta de kausala effekterna av föräldrarnas fängelsedomar på barn. Wildeman och Andersen (2017) utnyttjar variation från en reform som minskade risken för fängelse för vissa brott i Danmark, och upptäcker att föräldrars fängelsestraff ökar kriminellt beteende för pojkar, men inte för flickor. Billings (2018) utnyttjar variation i den exakta tidpunkten för fängelsedomar i USA, och finner att fängelse minskar barns beteendeproblem i skolan. En möjlig förklaring skulle kunna vara att barn gynnas av att en potentiellt kriminellt belastad förälder inte vistas i hemmet. Norris, Pecenco och Weaver (2019) använder en strategi med lotteri av mål till domare, och finner att i USA leder fängelsedomar mot föräldrar till minskad ungdomsbrottslighet och ökad sannolikhet för att barn är bosatta i rika stadsdelar som vuxna. Däremot finner man ingen förändring i sannolikheten att bli tonårsförälder. Slutligen finner Bhuller m.fl. (2018) ingen statistiskt säkerställd effekt av föräldrars fängelsedomar på kriminellt beteende och skolprestationer hos barn i Norge, baserat på en strategi med slumpmässighet i allokeringen av mål till domare.

Rapporten är disponerad på följande sätt. Vi börjar med att i avsnitt 2 beskriva det svenska straffrättsystemet och hur lotteriförfarandet löser vårt metodproblem. I avsnitt 3 presenteras datamaterialet som används i studien och avsnitt 4 beskriver den empiriska strategin. Slutligen diskuterar vi i avsnitt 5 och 6 resultaten från vår analys och ger avslutande kommentarer.

2 Det svenska straffrättsystemet och lottningen av mål till rotlar

I det här avsnittet beskriver vi de aspekter av det straffrättsliga systemet i Sverige som är mest relevanta för vår studie. Vi diskuterar också de viktigaste skillnaderna mellan Sverige och andra utvecklade länder.

Det svenska domstolssystemet består av tre nivåer: Tingsrätt, Hovrätt och Högsta domstolen. De allra flesta straffrättsliga mål avgörs i tingsrätten, där varje tingsrätt ansvarar för ärenden som härrör från dess domsaga. I denna rapport studeras brottmål som har avgjorts i svensk tingsrätt. De största tingsrätterna finns i större städer, och har 20 till 45 domare, medan de minsta finns i landsbygdsområden och bara har några få domare. Under tidsperioden vi studerar fanns det sammanlagt 48 tingsrätter.

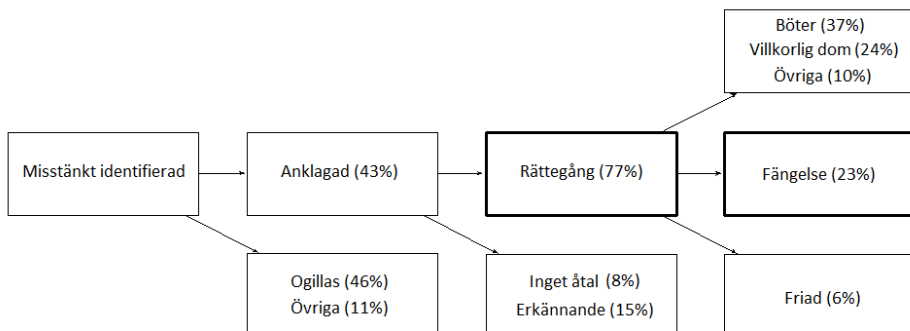
Tingsrätter är vanligtvis indelade i avdelningar och sedan så kallade rotlar, även om vissa mindre domstolar enbart är indelade i rotlar. Varje rotel består av en domare, en kontorist och administrativ personal. Domare utses av staten och måste ha erhållit juristexamen. Dock är tidigare erfarenhet av arbete i domstolssystemet inte något krav. Varje tingsrätt innefattar också ett stort antal politiskt utsedda nämndemän. Varje nämndeman arbetar ungefär 10 till 15 dagar per år, och tilldelningen av nämndemän till både ärenden och domare är i huvudsak slumpmässig (Anwar, Bayer och Hjalmarsson 2019).¹

I de flesta domstolsförhandlingar avgörs domen och brottspåföljd av både domaren och de tre nämndemännen. Efter förhandlingen sammanfattar domaren fakta kring ärendet och relevanta lagar för de tre nämndemännen. Domaren och nämndemännen diskuterar sedan de potentiella beslut som kan fattas, inklusive dom och brottspåföljd. Om domaren och nämndemännen är oense hålls en omröstning för att besluta i ärendet. Domarna och nämndemännens röster har lika stor vikt, men domarens röst avgör i de fall det inte finns någon klar majoritet. Om en tilltalad anses skyldig genomförs en andra omröstning för att fastställa brottspåföljden, där det minst strikta alternativet väljs om olika alternativ får lika stort stöd. Domaren avgör återigen i de fall då en klar majoritet saknas. Figur 1 presenterar ytterligare detaljer kring hur misstänka brott behandlas i Sverige, baserat på fall under år 2004.

---

¹ Nämndemän anger sin tillgänglighet för olika fasta datum under det kommande året (t.ex. den första måndagen under varje månad). Nämndemännen tilldelas sedan specifika datum i förväg, innan de erhåller någon information om de fall som ska prövas under dessa datum. För varje datum bildar en domstolsadministratör sedan en nämndemannatrio, med intentionen att skapa en balans med avseende på kön, ålder och politisk tillhörighet. Slutligen tilldelar domstolskoordinatören varje nämndemannatrio en rättssal som schemaläggs på kvasi-slumpmässigt vis. Se Anwar, Bayer och Hjalmarsson (2019) för ytterligare information.

Figur 1 Hanteringsprocessen för misstänkta brott i Sverige

Not: Siffrorna är procenttal för år 2004.

Vid misstanke om brott genomförs en preliminär utredning av polisen eller åklagare. Åklagaren beslutar sedan huruvida individen bör åtalas för brott och huruvida fallet ska tas vidare till en rättegång. 77 procent av fallen där individer anklagas för brott leder till en domstolsförhandling. Resterande ärenden löses vanligtvis utan rättegång, vanligtvis då den misstänkte har erkänt sig skyldig till ett mindre brott. Ett litet antal fall leder inte till något åtal, rättegång eller straff, vanligtvis på grund av att den tilltalade är under 18 år. När ett mål tas vidare till rättegång tilldelas det en domare vid berörd domstol. Av dessa leder sedan 23 procent till fängelse, 37 procent till böter, 24 procent till villkorlig dom, 10 procent till andra typer av påföljder såsom samhällstjänst, och i endast 6 procent av fallen frias den åtalade.²

Under den period som vi studerar allokerades nästintill samtliga brottmål till rotlar inom tingsrätter via ett lotteriförfarande i enlighet med Förordning 1996:381 §9. Den slumpmässiga tilldelningen av ärenden avsåg att säkerställa att varje rotel fick ett lika stort antal fall utan någon hänsyn till fallets omfattning eller komplexitet. I praktiken genomfördes lottningen med ett datorprogram som kallades MÅHS. MÅHS möjliggjorde vissa undantag, vilka inkluderade ärenden som berörde ungdomar, de minst allvarliga typerna av brott (t.ex. trafikbrott), och de allra mest allvarliga typerna av brott (t.ex. mord). På så sätt går det att betrakta lotteriet som att det skapade en slumpmässig tilldelning av mål till rotlar inom ålders- och brottstypspecifika grupper. Nedan beskrivs hur vi tar hänsyn till dessa undantag då vi beräknar vårt mått på rotlarnas ”stränghet”.³

² I gruppen ”övriga” fall som inte leder till åtal ingår mycket enkla typer av brott där det inte är ekonomiskt försvarbart att ta fallet till domstol.

³ Information om tilldelningen av fall hittas i flertalet offentliga dokument. Vi kunde oberoende bekräfta detaljerna kring allokeringsförfarandet under denna tidsperiod genom informella samtal

3 Data

Vår empiriska analys använder flera administrativa datakällor som länkar samman individer.⁴ Information om lagföringar kommer från Brottsförebyggande rådet. Dessa data innehåller information om samtliga fällande domar mellan åren 1990 och 2017. Vi kan i data observera datum för brottet och för fällande dom, vilken typ av brott som begåtts, vilken påföljd som valdes, samt unika identifikationsnummer för rotlar, tilltalade och tingsrätter. Vi länkar samman dessa uppgifter med den information om familjeband som finns i det Flergenerationsregister som skapats och upprätthålls av Statistiska centralbyrån (SCB). Dessa uppgifter tillåter oss att koppla ihop de tilltalade med deras barn. Vi länkar sedan samman denna information med data från SCB:s LISA-register. LISA inkluderar utfall för varje person som är bosatt i Sverige och är minst 16 år gammal, från år 1990 till 2016. För varje år finns information om inkomster och sysselsättning. Via SCB:s utbildningsregister har vi också information barnens genomsnittliga grundskolebetyg och högsta avklarade utbildningsnivå. För att ta hänsyn till förändringar i betygssystemet över tiden beräknar vi percentilrankade skolbetyg för respektive avgångsskull i grundskolan (d.v.s. vi rangordnar alla elevers betyg på en skala från 0 till 100).

Vi begränsar urvalet till mål som avgjordes mellan januari 1997 och december 2004. Före juli 1996 fanns inget krav på att brottmål slumpmässigt skulle tilldelas rotlar. Efter december 2004 ändrades datahanteringssystemet och flera domstolar övergav lotteriförfarandet. Vi begränsar också urvalet till rotlar som hanterade minst 50 brottmål under ett visst år för att vårt mått på rotlarnas stränghet inte ska bli för skakigt. Avslutningsvis begränsar vi urvalet till familjer med barn mellan 3 och 14 år vid rättegången, så att vi observerar varje utfall för alla barn i vår data. Det slutgiltiga urvalet omfattar 99 344 fall från 550 rotlar och 174 338 barn från 68 335 familjer.

Tabell 1 presenterar beskrivande statistik för vårt urval. Panel A presenterar demografiska egenskaper för barnen vars föräldrar står åtalade och döms till fängelse (kolumn 1), och barn vars föräldrar är åtalade men inte döms till fängelse (kolumn 2). Vi ser att 51 procent av barnen är pojkar och över 90 procent är födda i Sverige. Medelåldern vid rättegången är knappt nio år för både de med och utan en förälder som dömts till fängelse. Panel B presenterar efterföljande utfall för samma barn. I överensstämmelse med de starka korrelationer mellan generationer som dokumenterats i tidigare forskning (t.ex. Wildeman och

---

med domare och domstolsadministratörer liksom genom insamlande av tingsrätternas arbetsordningar.

⁴ Användandet av data för denna studie är godkänt av Etikprövningsnämnden (EPN).

Western 2010) ser vi att barn vars förälder dömts till fängelse har sämre utfall än barn vars förälder inte dömts till fängelse. I vårt urval lagfördes exempelvis 24 procent av barnen med en förälder som dömts till fängelse minst en gång när de är mellan 15 och 17 år gamla, jämfört med 18 procent av barnen utan en förälder som dömts till fängelse.

Tabell 1 Deskriptiv statistik

	Förälder fängelsedömd	Förälder ej fängelsedömd
	(1)	(2)
Panel A: Barnens bakgrundsegenskaper		
Manligt kön (andel)	0,514	0,516
Inrikes född (andel)	0,956	0,938
Ålder vid tidpunkten för rättegången	8,737	8,617
Panel B: Barnens utfall		
Dömd för brott vid åldern 15–17 (andel)	0,236	0,183
Betygspercentil i skolans obligatoriska del	28,504	34,953
Sysselsättning vid 25 års ålder (andel)	0,597	0,623
Panel C: Föräldrarnas bakgrundsegenskaper		
Manligt kön (andel)	0,919	0,810
Inrikes född (andel)	0,658	0,653
Ålder vid tidpunkt för rättegången	37,305	37,854
Gymnasieexamen eller högre (andel)	0,121	0,230
Dömd under 3 år innan brottet begicks (andel)	0,718	0,420
Sysselsatt under 3 år innan brottet (andel)	0,242	0,425
Antal observationer	42 963	131 375

Not: Tabellen presenterar beskrivande statistik för barn med föräldrar som var föremål för tingsrättsförhandling gällande brottmål mellan åren 1997 och 2004. Urvalet är begränsat till barn i åldern 3–14 vid rättegångens tidpunkt.

När det gäller utbildningsresultat och arbetsmarknadsutfall har barn med föräldrar som dömts till fängelse lägre genomsnittsbetyg än barn vars föräldrar inte dömts till fängelse (29:e percentilen jämfört med den 35:e percentilen), och sysselsättningsgraden vid 25 års ålder är också lägre (60 procent jämfört med 62 procent).

Panel C presenterar bakgrundsegenskaper för de åtalade föräldrarna. Över 91 procent av föräldrarna som döms till fängelse och 81 procent av föräldrarna som inte döms till fängelse är män. Utbildningsnivån är extremt låg i vårt urval, och bara 12 procent av de fängelsedömda föräldrarna, och 23 procent av de föräldrar som åtalas men inte döms till fängelse, har en gymnasieexamen. Vi ser också att 72 procent av de föräldrar som dömdes till fängelse hade nyligen blivit lagförda och 24 procent hade en anställning tre år före rättegången. För föräldrar som inte dömdes till fängelse var motsvarande siffror 42 procent respektive 43 procent. På grund av dessa skillnader i föräldrars bakgrundsegenskaper mellan grupperna kan vi inte tolka skillnader i barnens utfall som ett resultat av fängelsedomar. För att hantera detta metodproblem använder vi därför lotteriförfarandet som förklaras närmare i nästa avsnitt.

4 Metod

I denna rapport är vi intresserade av att undersöka effekten på barns livschanser av att en förälder döms till fängelse. Det främsta metodologiska problemet är att en kvantitativ analys som tar hänsyn till bakomliggande faktorer som vi kan observera i data riskerar att sammanblanda den möjliga effekten av att föräldern döms till fängelse med icke-observerade riskfaktorer som påverkar både föräldrarna och deras barn. Till exempel kan kriminellt beteende vara korrelerat genom att familjen bor i ett fattigt eller kriminellt område eller av missbruk eller övergrepp inom familjen. Det enda sättet att helt säkert kunna särskilja effekten av en fängelsedom i sig från andra faktorer skulle vara genom ett randomiserat försök där en grupp föräldrar slumpmässigt tilldelas en fängelsedom. På så sätt skulle de föräldrar som tilldelats en fängelsedom i genomsnitt vara jämförbara med de föräldrar som inte tilldelades en fängelsedom, även i termer av sådana egenskaper och riskfaktorer som vi inte kan observera. Naturligtvis är ett sådant försök omöjligt av en rad olika skäl, men den kontext vi studerar tillåter oss ändå att ta ett steg i denna riktning.

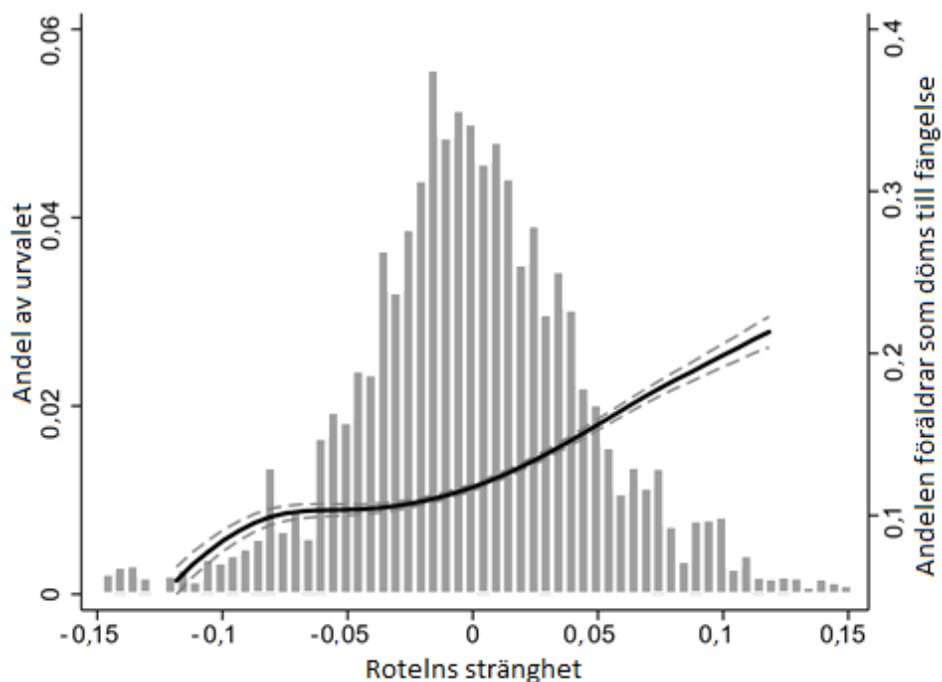
För att göra detta beräknar vi för varje rotel först det genomsnittliga antalet mål som leder till fängelsedom. Vid denna beräkning tar vi hänsyn till att det finns vissa undantag från lotteriförfarandet. Rotelns benägenhet att döma till fängelse utgör därmed ett mått på rotelns stränghet. För ett givet brottsmål kommer strängare rotlar att oftare döma till fängelse, jämfört med mer toleranta rotlar. Därefter utnyttjar vi det faktum att föräldrar genom lotteriet slumpmässigt hamnar hos olika rotlar.⁵

---

⁵ För en mer detaljerad beskrivning av metoden, se Dobbie m.fl. (2019).

Figur 2 visar fördelningen av föräldrar i urvalet som möter rotlar med en given stränghetsgrad (gråa staplar) och sambandet mellan andelen föräldrar som döms till fängelse och rotelns stränghetsgrad (heldragen linje). Den heldragna linjen är beräknad med en (lokal linjär) regression med fängelse som beroende variabel och domares stränghet som oberoende variabel (efter att ha rensat för de faktorer som styrde undantagen från lotteriet). Vi ser att det finns skillnader mellan rotlar i hur ofta individer döms till fängelse. Exempelvis ser vi att strax under 10 procent av de föräldrar som hamnar hos de minst stränga rotlarna dömdes till fängelse. Motsvarande siffra för de föräldrar som hamnade i någon av de strängaste rotlarna är runt 20 procent. Vi använder lotteriet i kombination med denna skillnad i stränghet mellan rotlar för att beräkna hur barn påverkas av att en förälder döms till fängelse. Mer specifikt kan våra skattningar tolkas som effekten på barn av att bli exponerad för en förälder i fängelse för de barn vars föräldrar skulle ha fått en annorlunda dom (med avseende på huruvida de döms till fängelse eller inte) ifall deras fall hade tilldelats en annan rotel. Effekten mäts därmed för barn till föräldrar som begår en typ av brott som ibland leder till fängelse, och ibland inte gör det. Effekterna kan därför inte generaliseras till barn vars föräldrar begått grova brott och döms till långa fängelsestraff. Faktum är att majoriteten av föräldrarna endast spenderar några månader i fängelse, vilket beror på de relativt sett korta fängelsestraff som utdöms i Sverige.

Figur 2 Fördelningen av rotelns stränghet samt sambandet mellan stränghet och andelen föräldrar som döms till fängelse

Not: Rotelns stränghet har beräknats baserat på data från samtliga övriga fall som tilldelas en rotel under samma år. Den heldragna linjen visar en (lokal linjär) regression med fängelse som beroende variabel och domares stränghet som oberoende variabel (efter att ha rensat för de faktorer som styrde undantagen från lotteriet). De streckade linjerna visar 90-procentiga konfidensintervall.

5 Resultat

Detta avsnitt presenterar resultaten från vår empiriska analys av effekten på barns livschanser av att föräldern döms till fängelse. Vi börjar med att visa resultaten för barnens utfall och fortsätter sedan med att dokumentera effekten på föräldrarna själva. Sedan fortsätter vi med att analysera om effekten skiljer sig med avseende på familjens socioekonomiska situation.

Tabell 2 presenterar våra huvudresultat. Kolumn 1 visar medelvärden för utfallsvariabler för barn vars föräldrar dömts till fängelse. Kolumn 2 rapporterar effekterna av att en förälder döms till fängelse. Skattningarna i kolumn 2 utnyttjar variationen i föräldrars fängelsedomar som skapats av den slumpmässiga tilldelningen av ärenden till olika rotlar med varierande stränghet. Våra skattningar visar att föräldrars fängelsedomar ökar sannolikheten för att deras barn blir dömda för brott i åldern 15 till 17 med 5 procentenheter. Detta motsvarar en ökning med 23 procent jämfört med medelvärdet.

Vi undersöker även effekterna av föräldrars fängelsedomar på utbildningsutfall samt arbetsmarknadsutfall i tidig vuxen ålder. Utbildningsutfall under tonåren mäts med grundskolebetyg, och utbildningsutfall med en indikator för huruvida individen har slutfört en gymnasieutbildning (eller en ännu högre utbildning) vid 25 års ålder. Arbetsmarknadsutfall mäts med hjälp av en indikator för huruvida individen är sysselsatt vid 25 års ålder.⁶ Våra skattningar visar på både ekonomiskt och statistiskt signifikanta effekter av föräldrars fängelsedomar på samtliga av dessa utfall. Vi finner exempelvis att föräldrars fängelsedomar försämrar betygen med 5,0 procentenheter, en minskning med 17 procent från medelvärdet för barn med en förälder i fängelse. Sannolikheten för att ha minst en gymnasieexamen vid 25 års ålder minskar med 18 procentenheter, en minskning med 33 procent från medelvärdet, och sannolikheten att vara anställd vid 25 års ålder minskar med 22 procentenheter, en minskning med 37 procent från medelvärdet.

Tabell 2 Effekten av att föräldern döms till fängelse på barns livschanser

	Medelvärde för utfallsvariabeln (1)	Effekt av förälder i fängelse (2)
Dömd för brott i åldern 15–17	0,236 (0,425)	0,054* (0,032)
Genomsnittsbetyg grundskolan (pct.rank, skala 0–100)	28,504 (25,027)	-4,959** (2,473)
Gymnasieexamen eller högre vid 25 års ålder	0,533 (0,499)	-0,176** (0,070)
Sysselsatt vid 25 års ålder	0,597 (0,490)	-0,222*** (0,074)
Antal observationer	42 963	174 338

Not Tabellen presenterar IV-skattningar av effekterna av föräldrars fängelsedomar på deras barns utfall. Regressionsmodellerna har estimerats på det urval som beskrivs i kommentarerna under Tabell 1. Resultaten för utbildnings- och arbetsmarknadsutfall i vuxen ålder inkluderar endast barn i åldern 11–14 vid tidpunkten för rättegången (52,365 barn). Kolumn 1 presenterar medelvärden för barn vars föräldrar dömts till fängelse. Kolumn 2 presenterar IV-skattningar med måttet på rotelns stränghet som instrument för risken att föräldern döms till fängelse. Samtliga regressioner kontrollerar för domstol $\times$ år och övriga kontrollvariabler (se IFAU Working Paper 2019:24). Standardfel visas inom parentes. *** = signifikant på 1-procentnivån, ** = signifikant på 5-procentnivån, * = signifikant på 10-procentnivån.

⁶ Sysselsatt definieras som att ha tjänat minst en krona från arbete under året.

I Tabell 3 visas fängelsedomens inverkan på en förälders egna framtida kriminella beteende, arbetsmarknadsutfall och familjestruktur. Framtida kriminellt beteende mäts med en indikator för huruvida föräldern lagförs under de sex påföljande åren efter rättegången. Sysselsättning och familjestruktur mäts genom indikatorer för sysselsättning, och för huruvida den dömda föräldern är registrerad som ensam vuxen i hushållet, under dessa sex år. Vi finner en mycket liten och statistiskt insignifikant effekt av fängelsedomar på framtida kriminellt beteende, men en stor negativ inverkan av fängelse på föräldrars sysselsättning och familjestruktur.

Tabell 3 Effekten av fängelse på föräldrarnas egna utfall

	Medelvärde för utfallsvariabeln	Effekt av fängelsedom
	(1)	(2)
Dömd för nytt brott under år 1–6	0,762 (0,426)	-0,049 (0,062)
Sysselsättning under år 1–6	0,234 (0,341)	-0,178*** (0,041)
Ensam vuxen i hushållet under år 1–6	0,783 (0,348)	0,132*** (0,045)
Antal observationer	42 963	174 338

Not: Tabellen presenterar IV-skattningar av effekterna av föräldrars fängelsedomar på föräldrarnas egna utfall. Kolumn 1 presenterar medelvärden för föräldrar som döms till fängelse. Kolumn 2 presenterar IV-skattningar med måttet på domares stränghet som instrument för fängelsevariabeln. Standardfel visas inom parentes. *** = signifikant på 1-procentnivån, ** = signifikant på 5-procentnivån, * = signifikant på 10-procentnivån

Vi fortsätter analysen med att undersöka hur effekterna av att växa upp med en förälder i fängelse varierar för mer eller mindre socioekonomiskt missgynnade familjer. Vår analys motiveras av tidigare forskning som påvisat en betydande heterogenitet vad gäller effekter av andra typer av chocker beroende på hur initialt missgynnad familjen är (t.ex. Wilson 1996; Oreopoulos, Page och Stevens 2008; Adda, Björklund och Holmlund 2011; Coelli 2011). För att mäta socioekonomisk utsatthet använder vi ett sammanfattande index baserat på utbildningsnivå, sysselsättning, kriminell historik och missbruk av narkotika eller alkohol för föräldrarna och delar in familjer i socioekonomiskt gynnade eller missgynnade grupper (se Dobbie m.fl. (2019) för fler detaljer).

Tabell 4 presenterar separata effekter för socioekonomiskt gynnade och missgynnade grupper. Vi ser att de negativa effekterna på barn av att föräldrar döms

till fängelse drivs nästan uteslutande av barn från de mest missgynnade familjerna, utan några påvisbara effekter av att föräldrar döms till fängelse bland barn från mer gynnade familjer för något av våra studerade utfall. För de socioekonomiskt mest missgynnade ökar föräldrars fängelsevistelser domar mot barnen under tonåren med 10 procentenheter (41 procent) och minskar sysselsättningen vid 25 års ålder med 29 procentenheter (50 procent). Även om skillnaden mellan de två grupperna bara är statistiskt signifikant för barnen ser vi att punkttestimaten är betydligt högre för de mest missgynnade barnen samtidigt som de ligger nära noll för de mest gynnade barnen.

I Dobbie m.fl (2019) visar vi också att den negativa effekten på barn tenderar att vara större för barn vars mamma dömdes till fängelse jämfört med barn vars pappa dömdes till fängelse. Dessa resultat bör dock tolkas med försiktighet eftersom skillnaderna inte är statistiskt signifikanta.

Tabell 4 Resultat uppdelat på socioekonomiskt missgynnade och gynnade familjer

	Mest missgynnade (1)	Mest gynnade (2)	Signifikant skillnad? (3)
Effekt av fängelseedom			
Panel A Resultat för barnen			
Dömd för brott i åldern 15–17	0,102** (0,041) [0,252]	-0,038 (0,045) [0,136]	Ja
Gymnasieex. eller högre vid 25 års ålder	-0,254*** (0,084) [0,489]	-0,007 (0,158) [0,706]	Nej
Sysselsättning vid 25 års ålder	-0,287*** (0,093) [0,577]	-0,126 (0,153) [0,658]	Nej
Panel B Resultat för föräldrar			
Dömd för brott under år 1–6	0,042 (0,066) [0,764]	-0,205* (0,117) [0,410]	Ja
Sysselsättning under år 1–6	-0,120*** (0,039) [0,226]	-0,266*** (0,080) [0,586]	Ja
Ensam vuxen i hushållet under år 1–6	0,039 (0,045) [0,761]	0,280*** (0,082) [0,534]	Ja
Antal observationer	90 413	83 925	-

Not Tabellen presenterar IV-skattningar av effekterna av föräldrars fängelsedomar uppdelat på socioekonomiskt gynnade och missgynnade familjer. Huruvida en familj definieras som socioekonomiskt gynnad eller missgynnad avgörs med hjälp av medianen för ett standardiserat index för föräldrarnas initiala utbildningsnivå, sysselsättning samt historik vad gäller kriminalitet och missbruk av narkotika och alkohol. Medelvärden av beroende variabler för den fängelsedrabade gruppen presenteras inom hakparentes. Se kommentarer under Tabell 2–3 för detaljer om modell-specifikationer och variablerna. *** = signifikant på 1-procentnivån, ** = signifikant på 5-procentnivån, * = signifikant på 10-procentnivån.

Till skillnad från resultaten för barn är fängelseedomens effekter på föräldrarnas egna utfall koncentrerade till de socioekonomiskt mest gynnade familjerna. För dessa familjer ökar fängelsedomen sannolikheten för att den dömda föräldern

bor i ett hushåll med enbart en vuxen under de följande 6 åren med 28 procentenheter (52 procent) jämfört med en obetydlig ökning på 4 procentenheter (5 procent) för de mest missgynnade familjerna. Effekterna på föräldrars sysselsättning och inkomst är större bland mer gynnade hushåll, men den procentuella minskningen från medelvärdet är likartad i båda grupperna. Intressant nog finner vi att fängelsevistelsen minskar sannolikheten för framtida kriminell aktivitet för mer gynnade familjer med 21 procentenheter (50 procent) men den påverkar inte sannolikheten för framtida kriminell aktivitet för de mer missgynnade familjerna. Sammantaget verkar det finnas ganska liten överlappning i de grupper där vi observerar betydande barneffekter och betydande föräldraeffekter. Vi återkommer till denna insikt nedan när vi diskuterar de potentiella bakomliggande kausala mekanismerna.

6 Sammanfattning och diskussion

I denna rapport undersöker vi effekterna av föräldrars fängelsedomar på barns livschanser. För att kunna särskilja effekten av en fängelsedom i sig från andra riskfaktorer utnyttjar vi det faktum att mål under den period som vi studerar lottades till olika rotlar som skiljer sig i benägenheten att döma till fängelse. Våra resultat visar att fängelsedomar mot föräldrar under barndomen ökar tonårskriminaliteten och leder till försämrade utbildningsutfall och minskad sysselsättning i vuxen ålder. De negativa effekterna av föräldrars fängelsedomar på barn drivs av barn från de socioekonomiskt mest missgynnade familjerna, utan några påvisbara effekter bland barn från de mest gynnade familjerna. De negativa effekterna av fängelse på föräldrarnas egna utfall drivs istället av de socioekonomiskt mest gynnade familjerna, med små effekter av fängelsedomar på föräldrars sysselsättning och familjestruktur bland de mest missgynnade familjerna.

Resultaten i denna rapport har flera viktiga implikationer vad gäller de kausala mekanismer som kan tänkas ligga bakom associationerna mellan föräldrars fängelsedomar och barns utfall. Våra resultat ger inget stöd för de som argumenterar för att föräldrars fängelsedomar skadar barn genom att ha en negativ inverkan på familjens ekonomiska resurser och relationer (t.ex. Lopoo och Western 2005; Mueller-Smith 2015; Bäckman, Estrada och Nilsson 2018). Om effekten på barn kunde förklaras av den effekt vi ser på föräldrarnas egna utfall skulle vi förvänta oss att se hitta en effekt på föräldrarnas egna utfall bland socioekonomiskt missgynnade föräldrar, vilket är den grupp där vi fann de starkaste effekterna på barnen. Det faktum att vi endast finner en effekt på socioekonomiskt mer gynnade föräldrar tyder därför på att någon annan mekanism måste driva våra resultat.

Våra resultat tyder istället på att de negativa effekterna på barn kan förklaras av att socioekonomiskt missgynnade barn kan vara särskilda känsliga för den typ av trauma det innebär att få en förälder skickad i fängelse, vilket antyds av både Wildeman (2010) och Murray, Loeber och Pardini (2012). Ytterligare stöd för denna mekanism kommer från en kvalitativ studie av barn med föräldrar som dömts till fängelse utförda av Ullman, Manby och Jones (2011). Baserat på 40 djupintervjuer av barn med en förälder som sitter i fängelse i Sverige, fann studien en betydande försämring av skolprestationer och närvaro strax efter att föräldrarnas fängelsevistelse påbörjades, samt en betydande ökning av emotionella problem och känslor av stigmatisering. Effekterna var relativt blygsamma och kortlivade bland barn med en mer socioekonomiskt gynnad bakgrund, men stora och ihållande bland mindre barn från en mer missgynnad bakgrund.

Det finns två viktiga begränsningar i vår analys. För det första kan vi inte mäta de brottsförebyggande effekterna av en mer eller mindre strikt fängelsepolitik bland befolkningen i stort (t.ex. Chalfin och McCrary 2017). Vår analys kommer därför att överskatta de sociala kostnaderna för fängelsedomar, om själva hotet om fängelse i sig minskar brottsfrekvensen. För det andra är våra resultat endast giltiga för barn vars föräldrar befinner sig på marginalen när det gäller att dömas till fängelse. Det är troligt att effekterna av att föräldrar döms till fängelse är mycket olika för barn vars föräldrar antingen aldrig eller alltid döms till fängelse av domarna i vårt urval. Mot bakgrund av dessa invändningar kan vi inte fastställa de fullständiga välfärdsmissiga konsekvenserna av föräldrarnas fängelsedomar baserat på vår forskningsdesign. Trots det kan vi ändå konstatera att det faktum att effekterna är koncentrerade bland barn från de socioekonomiskt mest missgynnade familjerna betyder att fängelsedomar mot föräldrar med små barn riskerar att försämra den sociala rörligheten i dessa grupper.

Referenser

- Adda, Jérôme, Anders Björklund, och Helena Holmlund. 2011. "The Role of Mothers and Fathers in Providing Skills: Evidence from Parental Deaths." IZA Discussion Paper No. 5425.
- Anwar, Shamena, Patrick Bayer, och Randi Hjalmarsson. 2019. "Politics in the Courtroom: Political Ideology and Jury Decision Making." *Journal of the European Economic Association*, 17(3): 834–875.
- Bäckman, Olof, Felipe Estrada, och Anders Nilsson. 2018. "Locked Up and Locked Out? The Impact of Imprisonment on Labour Market Attachment." *British Journal of Criminology*, 58(5): 1044–1065.
- Bhuller, Manudeep, Gordon B. Dahl, Katrine V. Løken, och Magne Mogstad. 2018. "Intergenerational Effects of Incarceration." *AEA Papers and Proceedings*, 108: 234–40.
- Billings, Stephen B. 2018. "Parental Arrest and Incarceration: How Does it Impact the Children?" Unpublished Working Paper.
- Carneiro, Pedro, Italo Lopez-Garcia, Kjell Salvanes, och Emma Tominey. 2015. "Intergenerational Mobility and the Timing of Parental Income." IZA Working Paper No. 9479.
- Chalfin, Aaron, och Justin McCrary. 2017. "Criminal Deterrence: A Review of the Literature." *Journal of Economic Literature*, 55(1): 5–48.
- Cho, Rosa M. 2009a. "The Impact of Maternal Imprisonment on Children's Probability of Grade Retention." *Journal of Urban Economics*, 65(1): 11–23.
- Cho, Rosa M. 2009b. "The Impact of Maternal Incarceration on Children's Educational Achievement: Results from Chicago Public Schools." *Journal of Human Resources*, 44(3): 772–797.
- Coelli, Michael B. 2011. "Parental Job Loss and the Education Enrollment of Youth." *Labour Economics*, 18(1): 25–35.
- Dobbie, Will, Grönqvist, Hans, Niknami, Susan, Palme, Mårten, och Mikael Priks (2019), "The Intergenerational Effects of Parental Incarceration", IFAU Working Paper 2019: 24
- Foster, Holly, och John Hagan. 2007. "Incarceration and Intergenerational Social Exclusion." *Social Problems*, 54(4): 399–433.

- Hjalmarsson, Randi, och Matthew J. Lindquist. 2012. "Like Godfather, Like Son: Exploring the Intergenerational Nature of Crime." *Journal of Human Resources*, 47(2): 550–582.
- Hjalmarsson, Randi, och Matthew J. Lindquist. 2013. "The Origins of Intergenerational Associations in Crime: Lessons from Swedish Adoption Data." *Labour Economics*, 20: 68–81.
- Johnson, Rucker C. 2009. "Ever-Increasing Levels of Parental Incarceration and the Consequences for Children." In *Do Prisons Make Us Safer? The Benefits and Costs of the Prison Boom.*, ed. Steven Raphael and Michael Stoll, Chapter 6, 177–206. Russell Sage Foundation Press.
- Lopoo, Leonard M., och Bruce Western. 2005. "Incarceration and the Formation and Stability of Marital Unions." *Journal of Marriage and Family*, 67(3): 721–734.
- Mueller-Smith, Michael. 2015. "The Criminal and Labor Market Impacts of Incarceration." Unpublished Working Paper.
- Murray, Joseph, och David P. Farrington. 2005. "Parental Imprisonment: Effects on Boys' Antisocial Behaviour and Delinquency Through the Life-Course." *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(12): 1269–1278.
- Murray, Joseph, David P. Farrington, och Ivana Sekol. 2012. "Children's Antisocial Behavior, Mental Health, Drug Use, and Educational Performance After Parental Incarceration: A Systematic Review and Meta-analysis." *Psychological Bulletin*, 138(2): 175–210.
- Murray, Joseph, Rolf Loeber, och Dustin Pardini. 2012. "Parental Involvement in the Criminal Justice System and the Development of Youth Theft Marijuana Use, Depression and Poor Academic Performance." *Criminology*, 50(1): 255–302.
- Norris, Samuel, Matthew Pecenco, och Jeffrey Weaver. 2019. "The Effects of Parental and Sibling Incarceration: Evidence from Ohio." Unpublished Working Paper.
- Oreopoulos, Philip, Marianne Page, och Ann Huff Stevens. 2008. "The Intergenerational Effects of Worker Displacement." *Journal of Labor Economics*, 26(3): 455–483.

Ullman, Sarah, Martin Manby, och Adele Jones. 2011. "COPING: Children of Prisoners, Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health. Perspectives of Children, Parents and Carers – Sweden Report." University of Huddersfield.

Socialstyrelsen (2018), "Barn med frihetsberövade föräldrar"

Wildeman, Christopher. 2010. "Paternal Incarceration and Children's Physically Aggressive Behaviors: Evidence from the Fragile Families and Child Wellbeing Study." *Social Forces*, 89(1): 285–309.

Wildeman, Christopher, och Bruce Western. 2010. "Incarceration in Fragile Families." *The Future of Children*, 20(2): 157–177.

Wildeman, Christopher, och Kristin Turney. 2014. "Positive, Negative, or Null? The Effects of Maternal Incarceration on Children's Behavioral Problems." *Demography*, 51(3): 1041–1068.

Wildeman, Christopher, och Signe Hald Andersen. 2017. "Paternal Incarceration and Children's Risk of Being Charged by Early Adulthood: Evidence from a Danish Policy Shock." *Criminology*, 55(1): 32–58.

Wilson, William J. 1996. *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*. New York: Vintage Books.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med placering i Uppsala.

IFAU ska främja, stödja och genom forskning genomföra uppföljningar och utvärderingar. Uppdraget omfattar effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

I rapportserien presenteras såväl IFAU:s forskning som resultat av samarbeten med andra nationella och internationella forskningsorganisationer.

IFAU delar årligen ut bidrag till olika forskningsprojekt, vars resultat publiceras i rapportserien.

Rapporterna kan vara fristående eller publiceras tillsammans med ett Working paper.

Alla IFAU:s publikationer finns på www.ifau.se